

**ЦЕННОСТИ И АНТИЦЕННОСТИ
В РУССКОЙ, БЕЛОРУССКОЙ,
ИТАЛЬЯНСКОЙ И НЕМЕЦКОЙ
ПАРЕМИОЛОГИЧЕСКИХ КАРТИНАХ
МИРА**

Рецензия на научную монографию
Е. В. Ничипорчик «Отражение
ценностных ориентаций
в поговорках» (Гомель : ГГУ имени
Ф. Скорины, 2015. – 358 с.)

Научные монографии по паремииологии – достаточно редкое явление в лингвистике. В Беларуси таких работ, до рецензируемой здесь, было издано всего три. Первая – это монография А. С. Аксамитова (1958), где описана лексика белорусских пословиц XIX века [1], вторая – Г. В. Параскевич (1984), посвященная имени существительному в белорусских пословицах [2], третья – И. Я. Лепешева и М. А. Яколцевич (1995), где рассматривается стилистическое использование белорусских пословиц в художественном тексте [3]. Можно упомянуть также и сравнительно недавно изданное пособие И. Я. Лепешева (2006) по паремииологии как особому разделу белорусского языкознания [4], которое хоть и является монографическим, но было справедливо отнесено самим автором к жанру учебных изданий, поскольку изложение материала в нем имеет во многом рефлексивный и пропедевтический характер.

Монография Е. В. Ничипорчик разительно выделяется в этом ряду как более широкой и методологически значимой проблемой, положенной в основу исследования паремииологических единиц, так и разнообразием и объемом фактического материала – русских, белорусских, итальянских и немецких пословиц, представленных во всех основных паремииографических источниках каждого языка (В. И. Даля, В. М. Мокиенко, А. С. Аксамитова, М. Я. Гринблата, Ф. М. Янковского, В. Боджоне, Л. Массорбио, К. Ф. В. Вандера, К. Ротера и др.), включающих в совокупности несколько сотен тысяч единиц.

В монографии на материале поговорок «исследуется вопрос об отражении ценностных ориентаций в семантике, синтактике и прагматике языка» (стр. 2), описываются наиболее значимые в паремииологических картинах мира русских, белорусов, итальянцев и немцев направленности человеческих интересов и общие для сопоставляемых лингвокультур закономерности объективации ценностных представлений, определя-

**VALUES AND ANTIVALUES IN
RUSSIAN, BELARUSIAN,
ITALIAN AND GERMAN
PAREMIOLOGICAL
WORLDVIEWS**

Review of the research monograph
of Ye. V. Nichiporichik «Reflection
of value orientations in proverbs»
(Gomel : GSU named after F. Skoryna,
2015. – 358 p.)

ются детерминированные содержанием поговорок механизмы мотивационного и регуляционного воздействия поговорок на сознание носителей языка, объясняются связи ментальной структуры ценностных ориентаций со смысловой структурой паремииологических единиц.

Автор монографии в результате анализа семантики поговорок в четырех языках установила, что в русской, белорусской, итальянской и немецкой лингвокультурах присутствует одинаковый набор ценностных сущностей, многократное и разнообразное осмысление которых связывается с выдвиганием этих сущностей на передний план в каждой паремииологической картине мира. Такими сущностями, по мнению автора, являются «здоровье, пища, труд, дом, достаток, семья, счастье, бог» (стр. 235). При этом типичным для всех «поговорок» является использование наименований одних ценностных сущностей в качестве инструментов для утверждения ценностной значимости других сущностей. Вызывает некоторое сомнение ориентация автора только на квалификацию ценностных сущностей в паремииографических источниках (на распределение поговорок по их тематике на определенные группы и подгруппы составителями паремииологических сборников и словарей), что привносит известную долю субъективизма не только в классификацию поговорок по представленности в них тех или иных ценностей, но и в выявление репертуара и ранжирование самих ценностных сущностей, характерных для паремииологической картины мира. Однако то, что при анализе большого количества паремииографических источников на многих языках, составленных в разное время различными авторами, на основании разнообразных критериев автором обнаружены сходства в составе и удельном весе доминантных ценностных сущностей и наименований ценностных концептов, бесспорно свидетельствует о типологической

значимости выявленных аксиологических реалий в составе паремиологических картин мира.

Громадний пословичний матеріал, який проаналізований автором, вражає (тільки збірник російських прислів'їв В. І. Далья включає понад 30 тисяч одиниць, а словник німецьких прислів'їв К. Ф. В. Вандера, виданий ще в ХІХ столітті в 5 томах, перевидається до сих пор, постійно поповнюючись новими одиницями). Таке кількість мовних фактів, безумовно, є гарантом об'єктивності в виявленні механізму відображення ціннісних орієнтацій в паремії, їх направляючої, мотиваційної і регуляційної складових. Механізм цей, як встановила автор монографії, базується (1) на розкритті ціннісної значимості тої або іншої аксиологічної сутності, (2) на описуванні властивостей речі, виявляючої до себе ціннісне ставлення, (3) на безпосередньому або опосередкованому вираженні оцінки, (4) на визначенні умов, детермінуючих ціннісне ставлення, а також гарантуючих досягнення бажаного або перешкоджають його досягненню, (5) на описуванні позитивних досягнень в разі дотримання норми, а також негативних наслідків в разі її ігнорування, (6) на декларованій необхідності і цілесобразності орієнтуватися на благо, керуватися соціально схвалюваними рекомендаціями і в той же час враховувати різноманітність проявів ціннісного, невідминність протиставлення цінностей і антицінностей (стр. 323).

Важким є і встановлена автором закономірність, згідно з якою в паремиологічних картинах світу відображаються взагалі не застигли цінності і ціннісні ставлення, а евалюативні процеси їх осмислення і кореляції, в результаті яких як в різних лінгвокультурах, так і в межах однієї лінгвокультури та чи

інша цінність може осмислюватися як сутність, володіючи одночасно протиположними аксиологічними значеннями, тобто і як цінність, і як антицінність. Данна закономірність помітна однією з основних при моделюванні структури паремиологічної картини світу як в діахронії, так і в синхронії.

Не повністю визначеним залишається в монографії питання про розмежування аксиології як розділу філософії і семасіології як розділу лінгвістики в відношенні кваліфікації і диференціації філософської і лінгвістическої категорій цінності і оцінки. А оскільки паремія це, як відомо, не тільки мовний знак, але і фольклорний текст, то і в відношенні кваліфікації і диференціації культурологічного (етнокультурного) і лінгвістического (системного) компонентів аксиологічної семантики прислів'їв. Слід зауважити, що подібна методологічна проблема залишається поки не повністю вирішеною ні в термінах лінгвістическої семантики, ні в термінах когнітивної лінгвістики. Постановлені автором монографії застосовно до аксиології прислів'їв питання і запропоновані на них відповіді, безумовно, знайдуть своє місце в розв'язанні даної проблеми.

Рецензована монографія представляє собою помітний крок вперед в осмисленні когнітивної і прагматическої семантики паремій в білоруському і російському мовознавстві. Ідеї, висказані автором, знайдуть своє застосування в порівняльному і типологічному мовознавстві, когнітивній лінгвістическій, лінгвокультурології. Основні положення дослідження і його результати послужать методологічним підґрунтям для описування як аксиологічного змісту білоруських паремій, так і білоруської прислів'яної картини світу в цілому, а також її національно-культурної семантики по відношенню до інших лінгвокультур.

ЛИТЕРАТУРА

1. Аксамітаў, А. С. Лексіка беларускіх прыказак ХІХ стагоддзя ў сувязі з агульнай праблемай фразеалогіі / А. С. Аксамітаў. – Мінск : Выд-ва АН БССР, 1958. – 80, [1] с.
2. Параскевіч, Г. В. Назоўнік у беларускіх прыказках : [манаграфія] / Г. В. Параскевіч. – Мінск : Універсітэцкае, 1984. – 110 с.
3. Лепешаў, І. Я. Прыказкі як моўныя адзінкі і іх стылістычнае выкарыстанне : [манаграфія] / І. Я. Лепешаў, М. А. Якалцэвіч. – Гродна : ГрДУ імя Янкі Купалы, 1995. – 131 с.

REFERENCES

1. Aksamitau, A. S. Leksika belaruskikh prykazak XIX stagoddzya u suvyazi z agul'nay prablemay frazealogii / A. S. Aksamitau. – Minsk : Vyd-va AN BSSR, 1958. – 80, [1] s.
2. Paraskevich, G. V. Nazounik u belaruskikh prykazkakh : [managrafiya] / G. V. Paraskevich. – Minsk : Universitetskaye, 1984. – 110 s.
3. Lepeshau, I. Ya. Prykazki yak mounyya adzinki i ikh stylistychnaye vykarystanne : [managrafiya] / I. Ya. Lepeshau, M. Ya. Yakaitsevich. – Grodna : GrDU imya Yanki Kupaly, 1995. – 131 s.

4. *Лепешаў, І. Я.* Парэміялогія як асобны раздзел мовазнаўства : дапаможнік па курсу «Сучасная беларуская літаратурная мова» для студэнтаў спец. 1-21 05 01 Беларуская філалогія / І. Я. Лепешаў. – Гродна : ГрДУ імя Янкі Купалы, 2006. – 279 с.

*кандидат филологических наук,
доцент, член Фразеологической комиссии
при Международном комитете славистов
Е. Е. Иванов*

4. *Lepeshau, I. Ya.* Paremiyalogiya yak asobny razdzел movaznaustva : dapamozhnik па kursu «Suchasnaya belaruskaya litaraturnaya mova» dlya studentau spets. 1-21 05 01 Belaruskaya filalogiya / I. Ya. Lepeshau. – Grodna : GrDU imya Yanki Kupaly, 2006. – 279 s.

*Candidate of Philology, Associate Professor,
Member of Phraseological Committee in
International Committee of Slavists
Ye. Ivanov*

Электронный архив библиотеки МГУ имени А.А. Кулешова